

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR:

YÖNETİCİ ÖZETİ

SAYI: 19 • MART 2021

**TÜRKİYE'DE YAPISAL REFORMLAR PROJESİ:
HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜNÜ SAĞLAMAK İÇİN
YARGI REFORMU ÖNERİSİ**

Doç. Dr. Ali Rıza Çoban

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.
Türkiye

LIBERAL PERSPEKTİF RAPOR YÖNETİCİ ÖZETİ

Sayı: 19, Mart 2021

TÜRKİYE'DE YAPISAL REFORMLAR PROJESİ:
HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜNÜ SAĞLAMAK
İÇİN YARGI REFORMU ÖNERİSİ

Doç. Dr. Ali Rıza Çoban

© Özgürlük Araştırmaları Derneği, 2021

Bu çalışma National Endowment For Democracy ve Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi tarafından desteklenen Türkiye'de Yapısal Reformlar Projesi'nin 17 Ekim 2020 tarihli "Yargıda Yapısal Reform İhtiyacı" başlıklı çalıştayda dile getirilen görüşler dikkate alınarak elde edilmiştir. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir; National Endowment For Democracy, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin görüşlerini yansıtmaz.

Özgürlük Araştırmaları Derneği

Çankaya Mah., Atatürk Bul., No.160 D.10 Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)

Doç. Dr. Ali Rıza Çoban

Ali Rıza Çoban, 1971 Denizli doğumludur. İlk ve orta okulu Denizli’de, liseyi İzmir Yenişehir Sağlık Meslek Lisesinde okumuştur. 1992 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesinden mezun olmuş, yüksek lisansını aynı üniversitede, doktorasını ise İngiltere’de Leeds Üniversitesi, Hukuk Fakültesinde 2002 yılında tamamlamıştır. Avukatlık stajını İzmir’de yapmış, bir süre hâkim adaylığında bulunmuştur. 1994 yılında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesine hukuk bilimleri alanında araştırma görevlisi olarak atanmıştır. Doktora sonrası Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Anayasa Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamış, 2008 yılında Anayasa Mahkemesinde raportör olarak görevlendirilmiştir. Bireysel başvurunun kabul edilmesi ile 2011 yılında Bölümler başraportörü olarak atanmıştır. Bireysel başvuru sisteminin kurulmasında ve hayata geçirilmesinde rol oynamıştır. 2013 yılında Anayasa Hukuku alanında doçent olmuştur. 2016 yılında Anayasa Mahkemesinden ayrılmış, 2017 yılında da KHK ile akademi-den çıkarılmıştır.

Anayasa hukuku ve temel haklar alanında yayınlanmış kitapları ve makaleleri bulunmaktadır. Mülkiyet hakları, ifade özgürlüğü, anayasa yapımı ve anayasa değişiklikleri, hukuk devleti, anayasa teorisi ve anayasa yargısı özel ilgi duyduğu ve yayınlarının yoğunlaştığı alanlardır. Çeşitli üniversitelerde Anayasa Hukuku, İnsan Hakları ve Devlet Teorisi dersleri yürütmüştür.

2017 yılından itibaren sivil toplumda faaliyet yürütmektedir. İfade özgürlüğü, hukuk devleti, yargı bağımsızlığı gibi alanlarda çeşitli projelerde yer almıştır.

Özgürlük Araştırmaları Derneği tarafından, National Endowment for Democracy ve Friedrich Naumann Vakfı- Türkiye Ofisi'nin desteğiyle birlikte "Türkiye'de Yapısal Reformlar Projesi" başlatılmıştır. Bu projede, beş ana kurum/yapıda (Yasama, Yargı, Kamu İhale Rejimi, Kamu Personeli Rejimi ve Medya Bağımsızlığı) mevcut sorunların tanımlanması ve somutlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilgili kurumlarda mevcut sorunların ve problemlerin tartışılmasının yanı sıra ivedilikle gerçekleştirilmesi gereken noktalara odaklanılmış ve yapısal reformlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu alanlardan biri olan yargı alanına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri Doç. Dr. Ali Rıza Çoban tarafından hazırlanan "Hukukun Üstünlüğünü Sağlamak İçin Yargı Reformu Önerisi" başlıklı raporda ele alınmıştır. İlgili raporda Türkiye'nin mevcut düzende yer alan sorunları ele alınırken yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının hem kuvvetler ayrılığı ilkesi hem de denge ve denetleme mekanizması için önemine vurgu yapılmıştır.

Modern anayasalar siyasi iktidarın yatay ve dikey olarak farklı organlar arasında paylaşılmasını hedeflemektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinde somutlaşan bu yatay yetki paylaşımı, özü itibarıyla yasa yapma, yönetme ve yargılama işlevlerinin farklı organlara ait olması anlamına gelmektedir. Yasama ve yürütme organlarının işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleme yetkisi yargıya aittir. Yasamanın işlemlerinin anayasaya uygunluğu ancak bağımsız ve etkin bir anayasallık denetimi ile sağlanabilir. Bu nedenle anayasallık denetimini yapacak organın yasama ve yürütmeden bağımsız olarak hareket edebilecek hukuki ve yapısal güvencelere sahip olması gerekir.

Yargı bağımsızlığı denge ve denetleme sisteminin temelini oluşturur. Diğer kuvvetleri dengeleyecek bağımsız bir yargı yoksa denge ve denetleme sisteminden söz edilemez. Bu nedenle, yargının bağımsızlığı bir hukuk devletinin olmazsa olmaz koşuludur. Hukuk devletinin restorasyonu yönünde bir adım atılmak isteniyorsa ilk yapılması gereken şey yargının tarafsızlığını ve bağımsızlığını güvence altına alınmasıdır. Ayrıca yargı bağımsızlığı, hâkimlerin tarafsızlıklarını teminat altına alınmasını sağlayan bir araçtır ve mahkemelerin davalara tarafsızca karar verme görevinin bir unsurudur. Ancak bağımsız bir yargı toplumun tüm bireylerinin, özellikle de hassas ya da sevilmeyen grupların haklarını etkili bir şekilde uygulayabilir. Dolayısıyla bağımsızlık, yargının demokrasiyi ve insan haklarını teminat altına alması için temel bir gerekliliktir.

Yargının tarafsızlığını sağlamak için bir taraftan yargının kendi içinde ve yönetim ve denetim organlarında çoğulculuğun güvence altına alınması, diğer taraftan yargısal süreçlerin şeffaflığının ve yargı kararlarının gerekçeli bir şekilde verilmesinin sağlanması zorunludur. Yargıda çoğulculuk sağlandığında, kurul halindeki mahkemelerde ideolojik davranma ihtimali azalacaktır. Hem yargının bütün kademelerinde çoğulculuğun sağlanması, hem de kararların iyi gerekçelendirilmesi, her düzeydeki atamalarda ve yükseltmelerde liyakatin gözetilmesine ve şeffaflığın sağlanmasına bağlıdır.

Ne yazık ki günümüzde Türkiye yargısı, hukuk devletinin güvencesi olma niteliğini büyük ölçüde kaybetmiş durumdadır. Türkiye’de yargı hiçbir zaman tam anlamıyla bağımsız ve tarafsız olamamıştır. Ancak mevcut durum kadar da vahim bir tablo ile karşılaşılmamıştır. Genel olarak Türkiye’de yargıçlar kendilerini birey hak ve özgürlüklerinin güvencesi, hukukun herkese eşit uygulanmasının garantisi olmaktan ziyade, devletin çıkarlarını koruyan birer ajan olarak görme eğiliminde olmuşlardır. Çünkü hukukun üstünlüğü kavramı, devlete tâbi olan bir hukukîlik olarak algılanmaktadır. Devletten önce gelen, devletin varlığına öncelenen ve dolayısıyla devletin de tâbi olması gereken bir hukukun üstünlüğü nosyonu ne yazık ki ülkemizde yerleşik değildir.

Tarihte ve günümüzde devlet ideolojisine bağlı yargı anlayışı, bir taraftan yargı içinde ideolojik kadrolaşma yaratmış, böylece yargı içinde ve yargının yönetimini ve denetimini sağlayan kurumlarda çoğulculuğu engellemiştir. Diğer taraftan yargıyı bir siyasî vesayet organına dönüştürmüştür. Bu anlayış yargıyı rakip sosyal ve siyasi gruplar için ele geçirilmesi ve kontrol edilmesi gereken bir güç haline getirmiştir. Yargıyı kontrol etmenin ara-

cı ise yargının yönetim ve denetim organı olan yüksek yargı kurulunu ele geçirmek olarak görülmüştür. Yani hâkim ve savcılarının atama, tayin, terfi ve disiplin işlerini yürüten kurula hâkim olan, hem derece mahkemelerinde çalışan hâkim ve savcıları hem de yüksek mahkemelere seçilecek üyeleri kontrol etme imkânı bulduğundan, kurulun yapısı ve yetkileri çok hayati bir siyasî çatışma alanı haline gelmiştir. Anayasa yapımı ve değişikliklerinde kurula hâkim olma iradesi önemli bir rol oynamıştır.

Hukukun üstünlüğüne dair ölçekler geliştiren ve itibar edilen endekslerle bakıldığında Türkiye, ciddi bir gerileme yaşamaktadır. Hatta endekslerin bazı alt göstergelerinde durum çok daha vahimdir. Bu noktada, hukuk devleti sorununun sadece adliyeye giden veya buralarda çalışan kişilerin sorunu olmadığı, topyekûn bir ulusal sorun olduğu unutulmamalıdır. Çünkü hukuk devletindeki gerileme ile ekonomik göstergelerdeki gerileme, yatırımların azalması, işsizliğin artması, eğitimden, sağlığa, tarımdan, ulaştırmaya tüm kamu hizmetlerinin niteliğinin ve kalitesinin zayıflaması arasında doğrudan bir bağ olduğu açıktır.

Raporda Türkiye’de yargı alanına dair yapılan tahlilin ardından mevcut sorunlar ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri birlikte verilmiş ve sonuç kısmında öneriler özetlenmiştir. Rapora göre, şüphesiz hukukun üstünlüğünün sağlanması için yargı teşkilâtı, yargının yönetimi, denetimi ve hesap verebilirliği, yargının yetkinliğini, tarafsızlığını ve bağımsızlığını güvence altına alacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Bunun yanı sıra yargı teşkilatının kurumsal yapısı da aynı doğrultuda yeniden yapılandırılmalıdır. Raporda bahsedilen diğer öneriler şunlardır:

- ◆ Nitelikli hukukçular yetiştirmek için öncelikle hukuk eğitimi yeni baştan ele alınmalıdır.
- ◆ Hukuk meslekleri olan hâkimlik, savcılık ve avukatlığın mesleğe hazırlık eğitimi ciddiyetle ele alınmalıdır.
- ◆ Stajla birleşik hukuk uygulama eğitimi bilimsel ölçütlere göre profesyonel eğiticiler eliyle yürütülmelidir.
- ◆ Bu amaçla kendi daimî öğretim üyesi kadrosuna sahip, idari ve mali yönden özerk bir Adalet Akademisi kanunla kurulmalıdır. Akademi yönetiminde tüm ilgili paydaşlar temsil edilmelidir.
- ◆ Yargı mesleğini icra edecek kişilerin asgari bir yaşam tecrübesine sahip olması, mesleğe tamamen liyakat esasına göre kabul edilmesi

ve mesleğe başlamadan önce kaliteli ve yeterli bir eğitim almalarını sağlanmalıdır.

- ◆ Mesleğe kabul kesinlikle liyakat esasına göre yapılmalıdır. Liyakatin dışında hiçbir ölçüt kullanılmaması, fırsat eşitliği ve hukuk önünde eşitlik ilkelerine uygun olarak objektif ölçütlere göre mesleğe alım sağlanmalıdır.
- ◆ Hâkimlik sınavına girebilmek için asgari üç yıllık bir iş tecrübesi şartı getirilmelidir.
- ◆ Hâkimlik ve savcılık meslekleri birbirinden tamamen ayrılmalıdır.
- ◆ Hâkimlik teminatı yargı bağımsızlığının en temel güvencesidir. Yargıçlar verdikleri kararlar dolayısıyla herhangi bir yaptırıma ya da soruşturmaya tabi tutulmayacaklarından emin olmalıdırlar. Kararların doğruluğu ya da yanlışlığı sadece kanun yolu denetimiyle değerlendirilmelidir.
- ◆ Hâkimler kendileri istemedikçe yetkilerinde de değişiklik yapılamayacaktır. Özellikle kararlarına müdahale niteliğinde yetki değişikliği yapılması yasaklanacaktır.
- ◆ Görevden alma, ancak kanunda açık olarak düzenlenmiş ve mesleğin gerekleri ile bağdaşmayan suçlar bakımından ve âdil bir yargılama sonucunda mümkün olmalıdır.
- ◆ Yargının yönetimi ve denetimini sağlamak üzere ayrı Hâkimler Kurulu ve Savcılar Kurulları oluşturulmalıdır.
- ◆ Kurulların üyelerinin çoğunluğu meslektaşlarınca ve çoğulcu temsile imkân veren usullerle seçilmelidir.
- ◆ Anayasa Mahkemesinin anayasallık denetimi yetkisi korunmalıdır. bireysel başvuru sistemi devam ettirilmelidir.
- ◆ Üye seçiminde liyakat ve çoğulculuk esas alınmalıdır.
- ◆ Üyelerin yasama, yargı ve yürütme organları ve barolar ve üniversiteler gibi özerk kurumlar tarafından doğrudan seçilmesi sağlanmalıdır. Ancak en nitelikli adayların seçilmesi için seçimlerin nitelikli çoğunlukla yapılması zorunlu olmalıdır.

LİBERAL PERSPEKTİF RAPOR YÖNETİCİ ÖZETİ

Sayı: 19, Mart 2021

TÜRKİYE'DE YAPISAL REFORMLAR PROJESİ HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜNÜ SAĞLAMAK İÇİN YARGI REFORMU ÖNERİSİ

Doç. Dr. Ali Rıza Çoban

Çankaya Mahallesi Atatürk Bulvarı No: 160 D: 10, Çankaya, Ankara

(312) 213 24 00 www.oad.org.tr info@oad.org.tr

[f](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukarastirmalari](https://www.facebook.com/ozgurlukarastirmalari) [ozgurlukar](https://twitter.com/ozgurlukar)